

Υπόθεση C-139/22

Σύνοψη της αιτήσεως για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως σύμφωνα με το άρθρο 98, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου

Ημερομηνία καταθέσεως:

25 Φεβρουαρίου 2022

Αιτούν δικαστήριο:

Sąd Rejonowy dla Warszawy - Śródmieścia w Warszawie
(Πολωνία)

Ημερομηνία της αποφάσεως του αιτούντος δικαστηρίου:

18 Ιανουαρίου 2022

Ενάγοντες:

AM

PM

Εναγόμενη:

mBank S.A.

Αντικείμενο της κύριας δίκης

Καταχρηστικές συμβατικές ρήτρες – Ακυρότητα σύμβασης – Υποχρέωση πληροφόρησης σχετικά με τα ουσιώδη χαρακτηριστικά της σύμβασης και τους κινδύνους – Αγωγή για την καταβολή χρηματικού ποσού ως επιστροφή αχρεωστήτως εκπληρωθείσας παροχής λόγω ακυρότητας σύμβασης ενυπόθηκου δανείου

Αντικείμενο και νομική βάση των προδικαστικών ερωτημάτων

Ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης, ιδίως του άρθρου 3, παράγραφος 1, του άρθρου 4, παράγραφος 1, του άρθρου 6, του άρθρου 7, παράγραφοι 1 και 2, και του άρθρου 8 της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, καθώς και της αρχής της αποτελεσματικότητας· άρθρο 267 ΣΛΕΕ.

Προδικαστικά ερωτήματα

1. Έχουν τα άρθρα 3, παράγραφος 1, 7, παράγραφοι 1 και 2, και 8 της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές, καθώς και η αρχή της αποτελεσματικότητας την έννοια ότι, για να θεωρηθεί καταχρηστική μια συμβατική ρήτρα που δεν έχει αποτελέσει αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης αρκεί να διαπιστωθεί ότι το περιεχόμενο της εν λόγω συμβατικής ρήτρας αντιστοιχεί στο περιεχόμενο ρήτρας γενικών όρων που έχει εγγραφεί στο μητρώο των παρανόμων ρητρών;
2. Έχει το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές, την έννοια ότι απαγορεύει τη δικαστική ερμηνεία εθνικής νομοθεσίας σύμφωνα με την οποία καταχρηστική ρήτρα σύμβασης αποβάλλει τον καταχρηστικό της χαρακτήρα, όταν ο καταναλωτής δύναται να επιλέξει να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τη σύμβαση βάσει άλλης συμβατικής ρήτρας που είναι θεμιτή;
3. Έχουν τα άρθρα 3, παράγραφος 1, και 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές, την έννοια ότι ο επαγγελματίας υποχρεούται να ενημερώνει κάθε καταναλωτή για τα ουσιώδη χαρακτηριστικά της σύμβασης και τους κινδύνους που συνδέονται με τη σύμβαση, ακόμη και αν ο εν λόγω καταναλωτής έχει επαρκείς γνώσεις στον συγκεκριμένο τομέα;
4. Έχουν τα άρθρα 3, παράγραφος 1, το άρθρο 6 [...] και το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές, την έννοια ότι, όταν περισσότεροι καταναλωτές συνάπτουν την ίδια σύμβαση με έναν και τον αυτό επαγγελματία, οι ίδιες συμβατικές ρήτρες μπορούν να θεωρηθούν καταχρηστικές έναντι του πρώτου καταναλωτή και θεμιτές έναντι του δεύτερου και, αν αυτό ισχύει, μπορεί τούτο να έχει ως συνέπεια η σύμβαση να είναι άκυρη όσον αφορά τον πρώτο καταναλωτή και έγκυρη όσον αφορά τον δεύτερο καταναλωτή, ώστε ο τελευταίος να βαρύνεται με όλες τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τη σύμβαση;

Παρατιθέμενες διατάξεις του δικαίου της Ένωσης

Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ C 202 της 7.6.2016), άρθρο 169, παράγραφος 1.

Χάρτης των Θεμελιωδών δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ C 202 της 7.6.2016, σ. 391-407), άρθρο 38.

Οδηγία 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές (ΕΕ 1993, L 95, σ. 29) (στο εξής: οδηγία 93/13), τέταρτη, εικοστή πρώτη και εικοστή τέταρτη αιτιολογική σκέψη· άρθρο 3, παράγραφος 1, άρθρο 6, παράγραφος 1, άρθρο 7, παράγραφος 1 και άρθρο 8.

Παρατιθέμενες διατάξεις του εθνικού δικαίου

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Σύνταγμα της Δημοκρατίας της Πολωνίας, της 2ας Απριλίου 1997).

Οι δημόσιες αρχές προστατεύουν τους καταναλωτές, τους χρήστες και τους ενοικιαστές από ενέργειες που απειλούν την υγεία, την ιδιωτική ζωή και την ασφάλειά τους και από αθέμιτες πρακτικές της αγοράς. Το πεδίο εφαρμογής αυτής της προστασίας καθορίζεται από τον νόμο (άρθρο 76).

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (νόμος της 23ης Απριλίου 1964 - Αστικός Κώδικας) (Dz.U. αριθ. 16, θέση 93, όπως τροποποιήθηκε) (στο εξής: Αστικός Κώδικας).

Ως καταναλωτής θεωρείται κάθε φυσικό πρόσωπο που συνάπτει με επαγγελματία δικαιοπραξία η οποία δεν συνδέεται άμεσα με την οικονομική ή την επαγγελματική του δραστηριότητα (άρθρο 22¹).

Επιχειρηματίας είναι φυσικό πρόσωπο, νομικό πρόσωπο και οργανωτική μονάδα κατά την έννοια του άρθρου 33¹ § 1, το οποίο ασκεί ιδίω ονόματι εμπορική ή επαγγελματική δραστηριότητα (άρθρο 43¹).

Δικαιοπραξία η οποία είναι αντίθετη προς τον νόμο ή αποβλέπει στην καταστράτηγηση του νόμου είναι άκυρη, εκτός αν ορίζεται διαφορετικά από άλλη σχετική διάταξη, ιδίως αν προβλέπεται ότι οι άκυρες διατάξεις της δικαιοπραξίας αντικαθίστανται από τις σχετικές διατάξεις του νόμου (άρθρο 58 § 1).

Δικαιοπραξία αντίθετη προς τους κανόνες της κοινωνικής συμβίωσης είναι άκυρη (άρθρο 58 § 2).

Αν ένα μόνο μέρος της δικαιοπραξίας είναι άκυρο, τα υπόλοιπα μέρη της δικαιοπραξίας παραμένουν σε ισχύ, εκτός αν από τις περιστάσεις προκύπτει ότι η δικαιοπραξία δεν θα είχε συναφθεί ελλείψει των άκυρων όρων (άρθρο 58 § 3).

Οι ρήτρες σύμβασης που συνάπτεται με καταναλωτή οι οποίες δεν αποτέλεσαν αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης δεν δεσμεύουν τον καταναλωτή εάν διαμορφώνουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του κατά τρόπο που αντιβαίνει στα χρηστά ήθη και πλήττει σοβαρά τα συμφέροντά του (μη επιτρεπτές συμβατικές ρήτρες). Αυτό δεν ισχύει για ρήτρες που καθορίζουν τις κύριες παροχές των συμβαλλομένων μερών, ιδίως την τιμή ή την αμοιβή, εφόσον είναι διατυπωμένες με σαφήνεια (άρθρο 385¹ § 1).

Εάν μια συμβατική ρήτρα δεν είναι δεσμευτική για τον καταναλωτή σύμφωνα με την παράγραφο 1, η σύμβαση παραμένει κατά τα λοιπά δεσμευτική για τα συμβαλλόμενα μέρη (άρθρο 385¹, § 2).

Ως συμβατικές ρήτρες που δεν αποτέλεσαν αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης νοούνται εκείνες επί του περιεχομένου των οποίων δεν μπόρεσε να ασκήσει πραγματική επιρροή ο καταναλωτής. Αυτό ισχύει ιδίως για συμβατικές ρήτρες οι οποίες προέρχονται από γενικούς όρους συναλλαγών που προτάθηκαν στον καταναλωτή από τον αντισυμβαλλόμενο (άρθρο 385¹ § 3).

Το συμβατό των ρητρών μιας σύμβασης με τα χρηστά ήθη εκτιμάται με βάση την κατάσταση κατά τον χρόνο συνάψεως της σύμβασης, λαμβανομένου υπόψη του περιεχομένου της, των περιστάσεων που περιβάλλουν τη σύναψή της, καθώς και των λοιπών συμβάσεων που συνδέονται με τη σύμβαση στην οποία περιλαμβάνονται οι διατάξεις που αποτελούν αντικείμενο της εκτίμησης (άρθρο 385²).

Όποιος αποκτά περιουσιακό όφελος χωρίς νόμιμη αιτία σε βάρος τρίτου υποχρεούται να αποδώσει το εν λόγω όφελος σε είδος και, εάν αυτό δεν είναι δυνατό, να επιστρέψει την αξία του (άρθρο 405).

Οι διατάξεις των προηγούμενων άρθρων έχουν ιδίως εφαρμογή σε περίπτωση αχρεώστητης παροχής (άρθρο 410 § 1).

Η παροχή είναι αχρεώστητη αν αυτός που την εκπλήρωσε δεν υπείχε γενικώς υποχρέωση ή δεν υπείχε υποχρέωση έναντι του προσώπου προς το οποίο κατέβαλε, ή αν εξέλιπε η αιτία της παροχής ή δεν επιτεύχθηκε ο επιδιωκόμενος σκοπός της, ή αν η δικαιοπραξία από την οποία πηγάζει η υποχρέωση παροχής ήταν άκυρη και δεν κατέστη έγκυρη μετά την εκπλήρωση της παροχής (άρθρο 410 § 2).

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (νόμος της 17ης Νοεμβρίου 1964 - Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας) (Dz.U. αριθ. 43, θέση 296, όπως τροποποιήθηκε, στο εξής: Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας) - βιβλίο πρώτο, τίτλος VII, τμήμα IVb - όπως ισχύει στις 16 Απριλίου 2016.

Οι υποθέσεις για την κήρυξη των ρητρών γενικών όρων ως παράνομων υπάγονται στην αρμοδιότητα του περιφερειακού δικαστηρίου της Βαρσοβίας - δικαστηρίου για την προστασία του ανταγωνισμού και των καταναλωτών (άρθρο 479³⁶ του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας).

Εάν το δικαστήριο δεχτεί την αγωγή, παραθέτει στο διατακτικό της απόφασης το περιεχόμενο των ρητρών γενικών όρων που κηρύσσονται παράνομες και απαγορεύει τη χρήση τους (άρθρο 479⁴² § 1 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας).

Η αμετάκλητη απόφαση παράγει αποτελέσματα έναντι των τρίτων από της καταχωρίσεως της ρήτρας γενικών όρων που κρίθηκε παράνομη στο μητρώο που

προβλέπεται από το άρθρο 479⁴⁵ § 2. (άρθρο 479⁴³ του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας)

Ο πρόεδρος του Γραφείου προστασίας του ανταγωνισμού και των καταναλωτών τηρεί, βάσει των δικαστικών αποφάσεων της παραγράφου 1, μητρώο των ρητρών γενικών όρων οι οποίες κρίθηκαν παράνομες (άρθρο 479⁴⁵ § 2 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας).

Ustawa z dnia 5 sierpnia 2015 r. o zmianie ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów oraz niektórych innych ustaw (νόμος της 5ης Αυγούστου 2015 για την τροποποίηση του νόμου για τον ανταγωνισμό και την προστασία των καταναλωτών και ορισμένων άλλων νόμων (Dz.U. θέση 1634) - ο οποίος τέθηκε σε ισχύ στις 17 Απριλίου 2016: άρθρο 2, σημείο 2, άρθρο 8, παράγραφος 1, άρθρο 9 και άρθρο 12.

Συνοπτική έκθεση των πραγματικών περιστατικών και της διαδικασίας

Στις 7 Οκτωβρίου 2009, οι ενάγοντες-δανειολήπτες, ενεργώντας ως καταναλωτές, συνήψαν με την τράπεζα σύμβαση για ενυπόθηκο δάνειο κυμαινόμενου επιτοκίου, συνδεδεμένο με το ελβετικό φράγκο (CHF) (άρθρο 9, παράγραφος 1). Βάσει της σύμβασης αυτής, η εναγόμενη τράπεζα τους χορήγησε δάνειο ύψους 246.500 πολωνικών ζλότν (PLN). Το ποσό του δανείου, εκφρασμένο στην αξία του CHF, είχε πληροφοριακό χαρακτήρα και δεν αποτελούσε υποχρέωση της τράπεζας. Η αξία του δανείου, εκφρασμένη σε ξένο νόμισμα κατά την ημερομηνία εκταμίευσης του δανείου, μπορούσε να είναι διαφορετική από την αναγραφόμενη. Επιπλέον, η σύμβαση προέβλεπε ότι οι τοκοχρεολυτικές δόσεις καταβάλλονταν σε πολωνικά ζλότν (PLN) κατόπιν μετατροπής βάσει της τιμής πώλησης του CHF σύμφωνα με τον ισχύοντα πίνακα συναλλαγματικών ισοτιμιών της τράπεζας κατά την ημερομηνία εξόφλησης (άρθρο 10, παράγραφος 4). Ο κανονισμός για τη χορήγηση πιστώσεων και ενυπόθηκων δανείων σε φυσικά πρόσωπα αποτελούσε αναπόσπαστο μέρος της σύμβασης. Οι δανειολήπτες δήλωσαν ότι είχαν λάβει γνώση του εγγράφου αυτού και ότι αναγνώριζαν τον δεσμευτικό του χαρακτήρα (άρθρο 25, παράγραφος 1). Οι δανειολήπτες δήλωσαν ότι είχαν ενημερωθεί διεξοδικά για τους όρους χορήγησης δανείου σε PLN συνδεδεμένου με την αξία ξένου νομίσματος, συμπεριλαμβανομένων των κανόνων σχετικά με την αποπληρωμή του δανείου, και ότι τους αποδέχονται πλήρως. Οι δανειολήπτες είχαν επίγνωση του γεγονότος ότι το δάνειο που συνδέεται με την αξία ξένου νομίσματος συνεπάγεται συναλλαγματικό κίνδυνο και κίνδυνο λόγω της μεταβολής της συναλλαγματικής διαφοράς και ότι οι συνέπειες που προέκυπταν από δυσμενείς διακυμάνσεις της συναλλαγματικής ισοτιμίας του PLN έναντι των ξένων νομισμάτων θα μπορούσαν να έχουν αντίκτυπο στο ύψος των δόσεων του δανείου και να αυξήσουν το κόστος εξυπηρέτησης του δανείου (άρθρο 30, παράγραφος 2). Ο κανονισμός για τη χορήγηση πιστώσεων και ενυπόθηκων δανείων που ίσχυε κατά την ημερομηνία σύναψης της σύμβασης προέβλεπε, μεταξύ άλλων, ότι για την εκταμίευση/εξόφληση/μετατροπή των συνδεδεμένων με ξένο νόμισμα δανείων και πιστώσεων εφαρμόζονται οι τιμές

αγοράς/πώλησης των ξένων νομισμάτων που αναγράφονται στον πίνακα συναλλαγματικών ισοτιμιών της τράπεζας. Οι τιμές αγοράς/πώλησης των ξένων νομισμάτων που ισχύουν σε μια δεδομένη εργάσιμη ημέρα μπορούν να μεταβάλλονται. Η απόφαση για τη μεταβολή του ύψους των τιμών καθώς και η συχνότητα της μεταβολής λαμβάνεται αυτοτελώς από την τράπεζα. Το ποσό κάθε δόσης τόκων, ή κεφαλαίου και τόκων, ενός δανείου συνδεδεμένου με ξένο νόμισμα καθορίζεται στο νόμισμα αυτό αλλά εξοφλείται σε ζλότυ, αφού προηγουμένως μετατραπεί βάσει της τιμής πώλησης του συγκεκριμένου ξένου νομίσματος, σύμφωνα με τον ισχύοντα πίνακα συναλλαγματικών ισοτιμιών της τράπεζας κατά την ημερομηνία εξόφλησης. Το εκφρασμένο σε ζλότυ ποσό των δόσεων τόκων και των δόσεων κεφαλαίου και τόκων ενός δανείου συνδεδεμένου με ξένο νόμισμα υπόκειται σε μηνιαία τροποποίηση, ανάλογα με την τιμή πώλησης του ξένου νομίσματος, σύμφωνα με τον πίνακα συναλλαγματικών ισοτιμιών της τράπεζας κατά την ημέρα εξόφλησης. Ο κανονισμός περιείχε επίσης ορισμό της συναλλαγματικής διαφοράς.

Κατά την υποβολή της αίτησης για τη χορήγηση της πίστωσης, η ενάγουσα εργαζόταν στην εναγόμενη τράπεζα επί 3,5 έτη και ήταν κάτοχος πανεπιστημιακού πτυχίου και μεταπτυχιακού τίτλου στα οικονομικά. Ένας υπάλληλος της τράπεζας παρουσίασε στην ενάγουσα ένα ιστορικό διάγραμμα της συναλλαγματικής ισοτιμίας CHF/PLN για τα 3 έτη πριν από την υποβολή της αίτησης χορήγησης πίστωσης, καθώς και μια προσομοίωση που απεικόνιζε το ύψος της δανειακής οφειλής και των δόσεων του δανείου σε περίπτωση αύξησης της συναλλαγματικής ισοτιμίας CHF/PLN στο μέλλον. Παρά τις ανησυχίες της για τις συνέπειες μιας αύξησης της συναλλαγματικής ισοτιμίας CHF/PLN, η ενάγουσα αποφάσισε να λάβει δάνειο συνδεδεμένο με το CHF. Ο ενάγων δεν συμμετείχε στη διαδικασία διαπραγμάτευσης του δανείου ούτε στις συναντήσεις με τους υπαλλήλους της τράπεζας - απλώς υπέγραψε την αίτηση χορήγησης πίστωσης καθώς και τη σύμβαση. Αμφότεροι οι ενάγοντες ενημερώθηκαν από το αιτούν δικαστήριο σχετικά με τις συνέπειες της ακυρότητας της σύμβασης πίστωσης και δήλωσαν ότι κατανοούν τις συνέπειες της ακυρότητας της σύμβασης πίστωσης και τις αποδέχονται.

Το 2014, ο πρόεδρος της Urzędu Konkurencji i Konsumentów (Υπηρεσίας Προστασίας του Ανταγωνισμού και των Καταναλωτών) (εφεξής UOKiK) καταχώρισε στο μητρώο των ρητρών γενικών όρων που έχουν κριθεί παράνομες την ακόλουθη ρήτρα γενικών όρων που χρησιμοποιούσε η mBank S.A.: «Οι τοκοχρεολυτικές δόσεις και οι δόσεις τόκων εξοφλούνται σε ζλότυ αφού προηγουμένως μετατραπούν βάσει της τιμής πώλησης του CHF σύμφωνα με τον ισχύοντα πίνακα συναλλαγματικών ισοτιμιών της BRE Bank S.A. που ισχύει κατά την ημερομηνία εξόφλησης στις 14:50” (ρήτρα αριθ. 5743)». Η καταχώριση αυτή βασίστηκε σε απόφαση του Sąd Okręgowy w Warszawie – Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów (περιφερειακού δικαστηρίου της Βαρσοβίας – δικαστηρίου προστασίας του ανταγωνισμού και των καταναλωτών, Πολωνία) (στο εξής: SOKiK).

Στις 2021, ο πρόεδρος της UOKiK καταχώρισε στο μητρώο των ρητρών γενικών όρων που έχουν κριθεί παράνομες τις ακόλουθες ρήτρες γενικών όρων που χρησιμοποιούσε η mBank S.A.: «Οι τιμές αγοράς/πώλησης των νομισμάτων που ισχύουν σε μια δεδομένη εργάσιμη ημέρα μπορούν να μεταβάλλονται. Η απόφαση για τη μεταβολή του ύψους των τιμών καθώς και η συχνότητα της μεταβολής λαμβάνεται από την Τράπεζα, η οποία συνεκτιμά τους παράγοντες που αναφέρονται στην παράγραφο 6» (ρήτρα αριθ. 7771). «Οι τιμές για την αγορά/πώληση των νομισμάτων, καθώς και το ύψος της συναλλαγματικής διαφοράς, καθορίζονται αφού ληφθούν υπόψη οι ακόλουθοι παράγοντες: (1) οι τρέχουσες προσφορές συναλλαγματικών ισοτιμιών στη διατραπεζική αγορά, (2) η προσφορά και η ζήτηση νομισμάτων στην εγχώρια αγορά, (3) οι διαφορές των επιτοκίων και των ποσοστών πληθωρισμού στην εγχώρια αγορά, (4) η ρευστότητα της αγοράς συναλλάγματος, (5) η κατάσταση του ισοζυγίου πληρωμών και του εμπορικού ισοζυγίου». «Το ύψος των τιμών αγοράς/πώλησης νομισμάτων που ισχύουν σε μια δεδομένη εργάσιμη ημέρα μπορεί να μεταβάλλεται. Η απόφαση για τη μεταβολή του ύψους των τιμών καθώς και η συχνότητα της μεταβολής λαμβάνεται από την Τράπεζα, η οποία συνεκτιμά τους παράγοντες που αναφέρονται στην παράγραφο 4». «Οι τιμές για την αγορά/πώληση των νομισμάτων, καθώς και το ύψος της συναλλαγματικής διαφοράς, καθορίζονται αφού ληφθούν υπόψη οι ακόλουθοι παράγοντες: (1) οι τρέχουσες προσφορές συναλλαγματικών ισοτιμιών στη διατραπεζική αγορά, (2) η προσφορά και η ζήτηση νομισμάτων στην εγχώρια αγορά, (3) οι διαφορές των επιτοκίων και των ποσοστών πληθωρισμού στην εγχώρια αγορά, (4) η ρευστότητα της αγοράς συναλλάγματος, (5) η κατάσταση του ισοζυγίου πληρωμών και του εμπορικού ισοζυγίου». Η καταχώριση αυτή βασίστηκε σε απόφαση του Sąd Okręgowy w Warszawie – Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów (SOKiK).

Οι ενάγοντες στην παρούσα υπόθεση ζητούν να υποχρεωθεί η εναγόμενη να τους καταβάλει το ποσό των 37.439,70 PLN, πλέον νόμιμων τόκων υπερημερίας, λόγω τοκοχρεολυτικών δόσεων που αυτή εισέπραξε αχρεωστήτως από τους ενάγοντες κατά ποσό υπερβαίνον το οφειλόμενο. Ταυτόχρονα, σε περίπτωση που το δικαστήριο κρίνει ότι η σύμβαση είναι άκυρη, οι ενάγοντες ζητούν να υποχρεωθεί η εναγόμενη να τους καταβάλει το ποσό των 74.768,63 PLN, πλέον νόμιμων τόκων υπερημερίας, λόγω κεφαλαίων που αυτή εισέπραξε αχρεωστήτως από τους ενάγοντες, και να κηρύξει άκυρη τη σύμβαση.

Κύρια επιχειρήματα των διαδίκων της κύριας δίκης

Η εναγόμενη υποστήριξε με συνέπεια καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας ότι η σύμβαση πίστωσης δεν είναι άκυρη ούτε περιέχει καταχρηστικές ρήτρες.

Συνοπτική έκθεση του σκεπτικού της αποφάσεως περί παραπομπής

- 1 Η παρούσα υπόθεση έχει την ιδιαιτερότητα ότι αφορά σύμβαση που συντάχθηκε από την εναγόμενη τράπεζα το 2009, όταν οι χρησιμοποιούμενες από την τράπεζα

συμβατικές ρήτρες τροποποιήθηκαν ουσιαστικά και κατέστησαν ακριβέστερες σε σχέση με τις προηγούμενες ρήτρες που κρίθηκαν άκυρες. Επιπλέον, κατά την ημερομηνία σύναψης της σύμβασης η ενάγουσα διέθετε ορισμένα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Επομένως, το κατά πόσον οι ρήτρες της σύμβασης και του κανονισμού που επιβαρύνουν τους δανειολήπτες με τον συναλλαγματικό κίνδυνο και επιτρέπουν στην τράπεζα να καθορίζει ελεύθερα το ύψος της συναλλαγματικής ισοτιμίας και ύψος της συναλλαγματικής διαφοράς συνιστούν καταχρηστικές συμβατικές ρήτρες εξαρτάται από το κατά πόσον «παρά την απαίτηση καλής πίστης, δημιουργ[ούν] εις βάρος του καταναλωτή σημαντική ανισορροπία», κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13.

- 2 Όσον αφορά το **πρώτο προδικαστικό ερώτημα**, το ζήτημα που τίθεται είναι αν η απλή διαπίστωση ότι μια σύμβαση που έχει συναφθεί με καταναλωτές (όπως οι ενάγοντες) περιέχει ρήτρα της οποίας το περιεχόμενο αντιστοιχεί σε ρήτρα καταχωρισμένη στο μητρώο των ρητρών που έχουν κριθεί παράνομες αρκεί για να θεωρηθεί η ρήτρα αυτή ως μη επιτρεπτή, χωρίς να απαιτείται η εξέταση και η εξακρίβωση των περιστάσεων σύναψης της συγκεκριμένης σύμβασης (το άρθρο 10, παράγραφος 4, της σύμβασης πίστωσης και το άρθρο 2, παράγραφος 2, του κανονισμού για τη χορήγηση πιστώσεων και ενυπόθηκων δανείων έχουν πανομοιότυπο περιεχόμενο με εκείνο της ρήτρας η οποία έχει καταχωρισθεί στο μητρώο των ρητρών που έχουν κριθεί παράνομες υπό τον αριθμό 5743 και της ρήτρας η οποία έχει καταχωρισθεί υπό τους αριθμούς 7771 και 7772, αντίστοιχα. Με τη σειρά του, το άρθρο 2, παράγραφος 4 του προαναφερθέντος κανονισμού έχει το ίδιο περιεχόμενο με τις ρήτρες που καταχωρίστηκαν στο μητρώο υπό τους αριθμούς 7772 και 7775). Η εναγόμενη τράπεζα υπήρξε επίσης εναγόμενη στις διαδικασίες που οδήγησαν στην έκδοση αμετάκλητων δικαστικών αποφάσεων στις οποίες βασίστηκαν όλες οι παραπάνω καταχωρίσεις στο μητρώο των ρητρών που έχουν κριθεί παράνομες. Δεδομένου ότι οι προαναφερθείσες συμβατικές ρήτρες θεωρήθηκαν ως τμήμα γενικών όρων, παρουσιάστηκαν στον καταναλωτή υπό τη μορφή σύμβασης προσχώρησης και, ως εκ τούτου, δεν αποτέλεσαν αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13. Αυτό ισχύει ιδίως για τις ρήτρες του κανονισμού, ο οποίος από τη φύση του έχει γενική ισχύ και δεν είναι δυνατή η ατομική διαπραγμάτευση του περιεχομένου του.
- 3 Δεδομένου ότι το εθνικό δίκαιο δεν επιλύει το ζήτημα αυτό, είναι απαραίτητο να εξεταστεί το πρόβλημα από την οπτική γωνία του δικαίου της Ένωσης. Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει τα διευρυμένα έννομα αποτελέσματα που παράγουν οι αμετάκλητες αποφάσεις του SOKiK (και οι συνακόλουθες καταχωρίσεις στο μητρώο των ρητρών που έχουν κριθεί παράνομες) και τονίζει ότι τα τακτικά εθνικά δικαστήρια λαμβάνουν γενικά υπόψη τις θέσεις του Δικαστηρίου και του Sąd Najwyższy (Ανωτάτου Δικαστηρίου), αλλά ότι, παρά ταύτα, δεν αντιλαμβάνονται τα διευρυμένα αποτελέσματα κατά τρόπο ομοιόμορφο. Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο παραπέμπει στην απόφαση του Δικαστηρίου στην

υπόθεση Intel¹, με την οποία κρίθηκε ότι «λόγω του προληπτικού χαρακτήρα και του αποτρεπτικού σκοπού των αγωγών παραλείψεως, καθώς και της αυτοτέλειάς τους έναντι κάθε είδους ατομικής διαφοράς, οι αγωγές αυτές μπορούν να ασκηθούν ακόμη και αν οι ρήτρες των οποίων ζητείται η απαγόρευση δεν έχουν χρησιμοποιηθεί σε συγκεκριμένες συμβάσεις [...]. Προκειμένου να υλοποιηθεί ο σκοπός αυτός στην πράξη απαιτείται [...] οι ρήτρες οι οποίες περιλαμβάνονται στους [γενικούς όρους] συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές και οι οποίες κρίνονται καταχρηστικές στο πλαίσιο αγωγής παραλείψεως ασκηθείσας κατά του ενδιαφερόμενου επαγγελματία, όπως εν προκειμένω, να μη δεσμεύουν ούτε τους καταναλωτές που είναι διάδικοι ούτε οποιονδήποτε άλλο καταναλωτή έχει συνάψει με τον εν λόγω επαγγελματία σύμβαση με τους ίδιους [γενικούς όρους]. Στην υπόθεση της κύριας δίκης, η εθνική νομοθεσία προβλέπει ότι η διαπίστωση από δικαστήριο της ακυρότητας μιας καταχρηστικής ρήτρας περιλαμβανόμενης στους [γενικούς όρους] συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές ισχύει για κάθε καταναλωτή ο οποίος έχει συνάψει σύμβαση με επαγγελματία που χρησιμοποιεί τη ρήτρα αυτή. Όπως προκύπτει από τη δικογραφία της υποθέσεως της κύριας δίκης, αντικείμενο της διαφοράς είναι η χρησιμοποίηση από τον ενδιαφερόμενο επιχειρηματία [γενικών όρων] που περιέχουν την προσβαλλόμενη ρήτρα σε συμβάσεις οι οποίες συνήφθησαν με πολλούς καταναλωτές. Συναφώς, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι [...] μια τέτοια εθνική νομοθεσία πληροί τις απαιτήσεις που θέτει το άρθρο 6, παράγραφος 1, σε συνδυασμό με το άρθρο 7, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας. Συγκεκριμένα, η εφαρμογή της κυρώσεως που συνίσταται στην ακυρότητα καταχρηστικής ρήτρας ως προς όλους τους καταναλωτές οι οποίοι έχουν συνάψει σύμβαση με τους ίδιους [γενικούς όρους] εγγυάται ότι οι καταναλωτές αυτοί δεν δεσμεύονται από την εν λόγω ρήτρα, χωρίς ωστόσο να αποκλείονται άλλα είδη κατάλληλων και αποτελεσματικών κυρώσεων προβλεπόμενων από τις εθνικές νομοθεσίες. [...] Τούτο σημαίνει ότι, όταν ο καταχρηστικός χαρακτήρας μιας ρήτρας περιλαμβανόμενης στους [γενικούς όρους] συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές έχει αναγνωριστεί στο πλαίσιο αγωγής παραλείψεως όπως η ασκηθείσα στην υπόθεση της κύριας δίκης, τα εθνικά δικαστήρια οφείλουν, και στο μέλλον, να αντλούν αυτεπαγγέλτως από την εν λόγω αναγνώριση τις συνέπειες τις οποίες προβλέπει το εθνικό δίκαιο, ώστε η ρήτρα αυτή να μη δεσμεύει τους καταναλωτές που έχουν συνάψει σύμβαση με τους ίδιους [γενικούς όρους]. Κατόπιν των ανωτέρω σκέψεων, στο πρώτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας, σε συνδυασμό με το άρθρο 7, παράγραφοι 1 και 2, της ίδιας οδηγίας, έχει την έννοια ότι η διαπίστωση της ακυρότητας καταχρηστικής ρήτρας η οποία περιλαμβάνεται στους [γενικούς όρους] συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές, κατόπιν αγωγής παραλείψεως, κατά την έννοια του άρθρου 7 της οδηγίας, ασκηθείσας κατά επαγγελματία, προς το δημόσιο συμφέρον και εξ ονόματος των καταναλωτών, από οργανισμό που ορίζει η εθνική νομοθεσία, επιτρέπεται να παράγει, σύμφωνα με την εν λόγω νομοθεσία, αποτελέσματα έναντι όλων των καταναλωτών οι

¹ Βλ. απόφαση του Δικαστηρίου της 26ης Απριλίου 2012, Intel, C-472/10, σκέψεις 37-40, 43-44.

οποίοι έχουν συνάψει σύμβαση με τους ίδιους [γενικούς όρους], περιλαμβανομένων και εκείνων που δεν ήταν διάδικοι της σχετικής δίκης: όταν ο καταχρηστικός χαρακτήρας μιας ρήτρας περιλαμβανόμενης στους [γενικούς όρους] συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές έχει αναγνωριστεί στο πλαίσιο αγωγής παραλείψεως όπως η ασκηθείσα στην υπόθεση της κύριας δίκης, τα εθνικά δικαστήρια οφείλουν, και στο μέλλον, να αντλούν αυτεπαγγέλτως από την εν λόγω αναγνώριση τις συνέπειες τις οποίες προβλέπει το εθνικό δίκαιο, ώστε η ρήτρα αυτή να μη δεσμεύει τους καταναλωτές που έχουν συνάψει με τον οικείο επαγγελματία σύμβαση με τους ίδιους [γενικούς όρους].»

4. Εν συνεχεία, το αιτούν δικαστήριο παραθέτει την απόφαση *Biuro Podroży Partner*², με την οποία το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι «τα μέσα που προβλέπει το πολωνικό δίκαιο, μεταξύ των οποίων καταλέγεται η διατήρηση δημόσιου μητρώου των ρητρών γενικών όρων που έχουν κριθεί παράνομες, αποβλέπουν στη βέλτιστη εκπλήρωση των υποχρεώσεων προστασίας των καταναλωτών που προβλέπουν οι οδηγίες 93/13 και 2009/22. Κατά το αιτούν δικαστήριο, το δημόσιο αυτό μητρώο επιδιώκει τρεις στόχους, προκειμένου να καταστεί πιο αποτελεσματική η απαγόρευση της χρήσεως καταχρηστικών συμβατικών ρητρών. Καταρχάς, με το εν λόγω μητρώο, το οποίο είναι δημόσιο και, επομένως, προσβάσιμο σε κάθε καταναλωτή και σε κάθε επαγγελματία, επιδιώκεται να αντιμετωπιστεί η εύκολη διάδοση και αναπαραγωγή ρητρών που κρίθηκαν παράνομες από επαγγελματίες διαφορετικούς από εκείνους που προκάλεσαν την καταχώριση τέτοιων ρητρών στο συγκεκριμένο μητρώο. Εν συνεχεία, το μητρώο αυτό συμβάλλει στη διαφάνεια του συστήματος προστασίας των καταναλωτών που καθιερώνει το πολωνικό δίκαιο και, ως εκ τούτου, στην ασφάλεια δικαίου. Τέλος, το εν λόγω μητρώο ενισχύει την καλή λειτουργία του εθνικού δικαιοδοτικού συστήματος, μέσω της αποφυγής πολλαπλών ενδίκων διαδικασιών σε σχέση με παρεμφερείς ρήτρες γενικών όρων τις οποίες χρησιμοποιούν άλλοι επαγγελματίες. Αναφορικά με ένα τέτοιο μητρώο, πρώτον, δεν μπορεί να αμφισβητηθεί ότι η σύστασή του συνάδει προς το δίκαιο της Ένωσης. Πράγματι, από τις διατάξεις της οδηγίας 93/13, και ιδίως από το άρθρο 8, προκύπτει ότι τα κράτη μέλη μπορούν να καταρτίζουν καταλόγους με συμβατικές ρήτρες που θεωρούνται καταχρηστικές. Βάσει του άρθρου 8α της οδηγίας αυτής, όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2011/83, το οποίο εφαρμόζεται στις συμβάσεις που συνήφθησαν μετά τις 13 Ιουνίου 2014, τα κράτη μέλη οφείλουν να ενημερώνουν την Επιτροπή για την κατάρτιση τέτοιων καταλόγων. Από τις ως άνω διατάξεις προκύπτει ότι οι κατάλογοι αυτοί ή τα μητρώα που συστήνουν οι εθνικές αρχές ανταποκρίνονται, κατ' αρχήν, στην ανάγκη προστασίας των καταναλωτών στο πλαίσιο της οδηγίας 93/13. Δεύτερον, από το άρθρο 8 της οδηγίας 93/13 προκύπτει ότι όχι μόνον η σύσταση ενός μητρώου όπως εν προκειμένω αυτού που συστάθηκε από το Γραφείο προστασίας του ανταγωνισμού και των καταναλωτών, αλλά και η διαχείριση επίσης του μητρώου πρέπει να ανταποκρίνονται στις επιταγές της οδηγίας 93/13 και, εν γένει, του δικαίου της Ένωσης. Ως προς τούτο,

² Βλ. απόφαση του Δικαστηρίου της 21ης Δεκεμβρίου 2016, *Biuro Podroży Partner*, C-119/15, σκέψεις 33-47.

διευκρινίζεται ότι η διαχείριση του εν λόγω μητρώου πρέπει να γίνεται με διαφάνεια προς το συμφέρον όχι μόνον των καταναλωτών, αλλά και των επαγγελματιών επίσης. Η απαίτηση αυτή συνεπάγεται ιδίως ότι το μητρώο πρέπει να είναι διαρθρωμένο με σαφήνεια, ανεξαρτήτως του αριθμού των ρητρών που περιέχει. Επιπλέον, οι ρήτρες που περιέχονται στο συγκεκριμένο μητρώο πρέπει να ανταποκρίνονται στο κριτήριο της επικαιρότητας, κάτι που συνεπάγεται ότι το μητρώο αυτό πρέπει να ενημερώνεται προσεκτικά και ότι, χάριν ασφάλειας δικαίου, πρέπει να διαγράφονται αμελλητί οι ρήτρες που δεν έχουν πλέον λόγο ύπαρξης σ' αυτό. Επιπροσθέτως, κατ' εφαρμογήν της αρχής της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας, ο επαγγελματίας, στον οποίο επιβάλλεται πρόστιμο επειδή χρησιμοποίησε ρήτρα που κρίθηκε ισοδύναμη προς ρήτρα που περιέχεται στο συγκεκριμένο μητρώο, πρέπει, μεταξύ άλλων, να διαθέτει τη δυνατότητα να ασκήσει προσφυγή κατά της κυρώσεως αυτής. Το δικαίωμα αυτό προσφυγής πρέπει να αφορά τόσο την εκτίμηση της θεωρηθείσας ως παράνομης συμπεριφοράς όσο και το ύψος του ποσού που καθορίστηκε από το αρμόδιο εθνικό όργανο, εν προκειμένω το Γραφείο προστασίας του ανταγωνισμού και των καταναλωτών. Όσον αφορά την εκτίμηση αυτή, από την ενώπιον του Δικαστηρίου δικογραφία προκύπτει ότι, κατά το πολωνικό δίκαιο, το πρόστιμο που επιβάλλεται στον επαγγελματία στηρίζεται στη διαπίστωση ότι η επίμαχη ρήτρα που αυτός χρησιμοποιεί είναι ισοδύναμη προς ρήτρα γενικών όρων που κρίθηκε παράνομη και περιέχεται στο μητρώο που διατηρεί το εν λόγω Γραφείο. Ως προς τούτο, το πολωνικό σύστημα προβλέπει ότι ο επαγγελματίας δικαιούται να αμφισβητήσει τον ισοδύναμο αυτό χαρακτήρα ενώπιον ειδικού δικαστηρίου, τουτέστιν του Sąd Okręgowy w Warszawie – Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów (περιφερειακού δικαστηρίου της Βαρσοβίας – τμήμα προστασίας του ανταγωνισμού και των καταναλωτών). Ειδική αποστολή του δικαστηρίου αυτού είναι να ελέγχει τις ρήτρες γενικών όρων και, συνεπώς, να διαφυλάσσει την ενότητα της νομολογίας στον τομέα της προστασίας των καταναλωτών. Σύμφωνα με τα στοιχεία που έχει στη διάθεσή του το Δικαστήριο, ο έλεγχος στον οποίο προέβη το αρμόδιο δικαιοδοτικό όργανο δεν περιορίστηκε σε μια απλή τυπική σύγκριση των υπό εξέταση ρητρών με εκείνες που περιέχονται στο συγκεκριμένο μητρώο. Αντιθέτως, αντικείμενο του ελέγχου αυτού ήταν η αξιολόγηση του περιεχομένου των επίμαχων ρητρών, ούτως ώστε να καθορισθεί κατά πόσον, λαμβανομένων υπόψη όλων των ειδικών περιστάσεων κάθε υποθέσεως, οι ρήτρες αυτές είναι ουσιαστικώς πανομοιότυπες, ιδίως όσον αφορά τα αποτελέσματά τους, με τις καταχωρισμένες στο μητρώο. Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω στοιχείων, την ακρίβεια των οποίων οφείλει να ελέγξει το αιτούν δικαστήριο, δεν είναι δυνατόν να γίνει δεκτό ότι εθνικό σύστημα όπως το επίμαχο στην κύρια δίκη προσβάλλει τα δικαιώματα άμυνας του επαγγελματία ή παραβιάζει την αρχή της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας. Καίτοι διαπιστώνεται συναφώς ότι η επιβολή προστίμου εξαιτίας της χρήσεως μιας χαρακτηρισθείσας ως καταχρηστικής ρήτρας αποτελεί αναμφίβολα μέσο για την παύση της χρήσεως αυτής, το εν λόγω μέσο πρέπει εντούτοις να συνάδει με την αρχή της αναλογικότητας. Επομένως, τα κράτη μέλη οφείλουν να εγγυώνται σε κάθε επαγγελματία, ο οποίος διατείνεται ότι το επιβληθέν πρόστιμο δεν ανταποκρίνεται στη γενική αυτή αρχή του δικαίου της Ένωσης, τη δυνατότητα ασκήσεως

προσφυγής για την αμφισβήτηση του ύψους του προστίμου. Στην υπόθεση της κύριας δίκης, στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να εξακριβώσει κατά πόσον το επίμαχο πολωνικό εθνικό σύστημα παρέχει στον επαγγελματία, στον οποίο επιβλήθηκε πρόστιμο από το Γραφείο προστασίας του ανταγωνισμού και των καταναλωτών, το δικαίωμα να ασκήσει προσφυγή προκειμένου να αμφισβητήσει το ύψος του προστίμου αυτού, επικαλούμενος τη μη τήρηση της αρχής της αναλογικότητας. Λαμβανομένων υπόψη όλων των προεκτεθεισών σκέψεων, στο πρώτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 6, παράγραφος 1, και το άρθρο 7 της οδηγίας 93/13, σε συνδυασμό με τα άρθρα 1 και 2 της οδηγίας 2009/22, καθώς και υπό το πρίσμα του άρθρου 47 του Χάρτη, έχουν την έννοια ότι δεν αντιτίθενται στο να θεωρείται παράνομη η χρήση ρητρών γενικών όρων, το περιεχόμενο των οποίων είναι ισοδύναμο με εκείνο ρητρών που έχουν κριθεί παράνομες με τελεσίδικη δικαστική απόφαση και έχουν καταχωριστεί σε δημόσιο μητρώο παρανόμων ρητρών γενικών όρων έναντι επαγγελματία ο οποίος δεν είχε συμμετάσχει στη διαδικασία που κατέληξε στην καταχώριση των ρητρών αυτών στο εν λόγω μητρώο, υπό την προϋπόθεση, τη συνδρομή της οποίας απόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει, ότι ο επαγγελματίας αυτός έχει το δικαίωμα ασκήσεως πραγματικής προσφυγής, τόσο κατά της αποφάσεως περί διαπιστώσεως της ισοδυναμίας των υπό σύγκριση ρητρών, η οποία έγκειται στο κατά πόσον, λαμβανομένων υπόψη όλων των ειδικών περιστάσεων κάθε υποθέσεως, οι ρήτρες αυτές είναι ουσιαστικώς πανομοιότυπες, ιδίως όσον αφορά τα αποτελέσματα που παράγουν εις βάρος των καταναλωτών, όσο και κατά της αποφάσεως με την οποία καθορίζεται, κατά περίπτωση, το ύψος του επιβληθέντος προστίμου.»

- 5 Με την απόφαση της 20ής Νοεμβρίου 2015, το Sąd Najwyższy (Ανώτατο Δικαστήριο) εξέφρασε την άποψη ότι «Η μονόδρομη - erga omnes - επέκταση των αποτελεσμάτων του ουσιαστικού δεδικασμένου μιας απόφασης που κάνει δεκτή μια αγωγή για την κήρυξη συμβατικής ρήτρας γενικών όρων ως μη επιτρεπτής συνάδει με την απαίτηση του άρθρου 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, κατά την οποία τα μέτρα που λαμβάνονται σε εθνικό επίπεδο πρέπει να είναι κατάλληλα και αποτελεσματικά. Η erga omnes παραγωγή αποτελεσμάτων της παρούσας απόφασης, αλλά σε σχέση με τον συγκεκριμένο εναγόμενο επαγγελματία, είναι σύμφωνη με την αρχή της αναλογικότητας, δεδομένου ότι καθιστά δυνατή τη διατήρηση ισορροπίας μεταξύ της ανάγκης να διασφαλιστεί η αποτελεσματικότητα του αφηρημένου ελέγχου και της ανάγκης να γίνει σεβαστό το δικαίωμα ακρόασης ως θεμελιώδες στοιχείο του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη που απορρέει από το δικαίωμα πρόσβασης σε δικαστήριο. Η νομική προστασία που παρέχεται εντός αυτών των ορίων στο πλαίσιο του εν λόγω ελέγχου παραμένει αποτελεσματική, διότι τα οφέλη της έναντι του εναγόμενου επαγγελματία μπορεί να αξιοποιηθούν από οποιονδήποτε επιθυμεί να επικαλεστεί τον μη επιτρεπτό χαρακτήρα ρήτρας γενικών όρων χρησιμοποιούμενης από τον εν λόγω επαγγελματία και αμφισβητούμενης ενώπιον του δικαστηρίου για την προστασία του ανταγωνισμού και των καταναλωτών.»
- 6 Υπό το πρίσμα των ανωτέρω, μπορούν να διακριθούν δύο αμοιβαία αποκλειόμενες νομολογιακές τάσεις. Σύμφωνα με την πρώτη, η καταχώριση στο

μητρώο των ρητρών που έχουν κριθεί παράνομες σημαίνει απλώς ότι ως μη επιτρεπτές θεωρούνται «αυτομάτως» μόνον οι ρήτρες γενικών όρων που χρησιμοποιεί ένας επαγγελματίας, αλλά όχι οι ρήτρες μεμονωμένων συμβάσεων που συνήψε ο επαγγελματίας με συγκεκριμένους καταναλωτές. Αντιθέτως, η δεύτερη νομολογιακή τάση δέχεται ότι μια καταχώριση στο μητρώο των ρητρών που έχουν κριθεί παράνομες έχει ως αποτέλεσμα να κηρύσσονται μη επιτρεπτές όλες οι συμβατικές ρήτρες όλων των συμβάσεων που έχει συνάψει ο συγκεκριμένος επαγγελματίας με όλους τους καταναλωτές, εφόσον το περιεχόμενο των όρων αυτών αντιστοιχεί στο περιεχόμενο της καταχώρισης στο μητρώο των ρητρών που έχουν κριθεί παράνομες. Για να εκτιμήσει ποια από τις ανωτέρω θέσεις είναι συμβατή με την οδηγία 93/13 (ή τουλάχιστον ποια υλοποιεί σε μεγαλύτερο βαθμό τους στόχους της), το δικαστήριο επισημαίνει ότι το άρθρο 7, παράγραφος 2, και το άρθρο 8 της οδηγίας 93/13, σε αντίθεση με τις προγενέστερες διατάξεις της οδηγίας αυτής, δεν έχουν επιτακτικό χαρακτήρα. Ειδικότερα, τα κράτη μέλη δεν υποχρεούνται να προβλέπουν διαδικασίες για την κήρυξη γενικών όρων ως μη επιτρεπτών, όπως οι αναφερόμενοι στο άρθρο 7, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13. Ωστόσο, εάν ένα κράτος μέλος προβλέψει τέτοιες διαδικασίες, η μορφή τους δεν μπορεί να είναι εντελώς αυθαίρετη. Συγκεκριμένα, πρέπει να πληροί τις απαιτήσεις που θέτουν οι λοιπές διατάξεις της οδηγίας αυτής, ιδίως το άρθρο 7, παράγραφος 1, στο οποίο άλλωστε παραπέμπει ρητώς το άρθρο 7, παράγραφος 2. Επιπλέον, η διαδικασία για την κήρυξη των γενικών όρων ως μη επιτρεπτών και τα αποτελέσματα της απόφασης που εκδίδεται στο πλαίσιο τέτοιας διαδικασίας θα πρέπει να συνάδουν με τις αρχές της αποτελεσματικότητας και της ισοδυναμίας.

- 7 Συνεπώς, το αιτούν δικαστήριο υποστηρίζει ότι οι διατάξεις του άρθρου 7, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας 93/13 και η αρχή της αποτελεσματικότητας υλοποιούνται σε μεγαλύτερο βαθμό από ερμηνεία του άρθρου 479⁴³ του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας σύμφωνα με την οποία η καταχώριση μιας ρήτρας γενικών όρων στο μητρώο των ρητρών που έχουν κριθεί παράνομες σημαίνει ότι όλες οι ρήτρες των συμβάσεων που έχει συνάψει ένας επαγγελματίας με καταναλωτές θα πρέπει να θεωρούνται καταχρηστικές συμβατικές ρήτρες, χωρίς να είναι αναγκαία η εξατομικευμένη ανάλυση ως προς το αν μια συγκεκριμένη ρήτρα αντίκειται στις απαιτήσεις της καλής πίστης και δημιουργεί εις βάρος του καταναλωτή σημαντική ανισορροπία ανάμεσα στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μερών που απορρέουν από τη σύμβαση. Υπέρ της θέσης αυτής συνηγορούν τα ακόλουθα επιχειρήματα.
- 8 Πρώτον, η θέση αυτή συνάδει με την αρχή της ασφάλειας δικαίου και με το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, δεδομένου ότι ο καταναλωτής θα έχει τη βεβαιότητα ότι, σε περίπτωση ενδεχόμενης ένδικης διαδικασίας, μια συμβατική ρήτρα η οποία έχει ίδιο περιεχόμενο με αυτό μιας καταχώρισης στο μητρώο των ρητρών που έχουν κριθεί παράνομες θα θεωρηθεί καταχρηστική ρήτρα. Από τους κανόνες της λογικής προκύπτει ότι εάν μια ρήτρα γενικών όρων με συγκεκριμένο περιεχόμενο είναι καταχρηστική, τότε κάθε συμβατική ρήτρα με πανομοιότυπο περιεχόμενο θα είναι επίσης καταχρηστική. Η αντίθετη άποψη θα σήμαινε ότι η κρίση του δικαστηρίου θα ήταν απρόβλεπτη από τη σκοπιά του

καταναλωτή και ότι, ως εκ τούτου, η κίνηση ένδικης διαδικασίας από τον καταναλωτή θα συνεπαγόταν την ανάληψη σημαντικού κινδύνου. Τούτο ενδέχεται να αποτρέψει πολλούς καταναλωτές από το να ασκήσουν τα δικαιώματά τους, μολονότι αυτά στηρίζονται στις διατάξεις της οδηγίας 93/13. Δεύτερον, μια τέτοια ερμηνεία της οδηγίας 93/13 επιβάλλεται από την πολωνική πραγματικότητα των αστικών διαδικασιών στις οποίες εμπλέκονται καταναλωτές στα πολωνικά δικαστήρια, ενώ μια διαφορετική ερμηνεία θα μπορούσε να καταστήσει ανέφικτη την εξασφάλιση αποτελεσματικής προστασίας των καταναλωτών. Κατά συνέπεια, θα συνέτρεχε παράβαση του άρθρου 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13. Από την άλλη πλευρά, η παραδοχή ότι μια καταχώριση στο μητρώο των ρητρών που έχουν κριθεί παράνομες έχει διευρυμένη νομική ισχύ η οποία συνεπάγεται την κήρυξη ως καταχρηστικών όλων των συμβατικών ρητρών με πανομοιότυπο περιεχόμενο είναι σύμφωνη με την προαναφερθείσα διάταξη και με την αρχή της αποτελεσματικότητας, πράγμα το οποίο επιτρέπει στο εθνικό δικαστήριο να περιορίζει την αποδεικτική διαδικασία στην εξέταση του περιεχομένου των εγγράφων. Το καθήκον του δικαστηρίου θα είναι να διαπιστώσει απλώς αν ο δανειολήπτης ήταν καταναλωτής και αν οι συμβατικές ρήτρες αποτέλεσαν αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης. Ταυτόχρονα, όμως, το γεγονός ότι μια συμβατική ρήτρα έχει πανομοιότυπη διατύπωση με έναν γενικό συμβατικό όρο σημαίνει ότι συντάχθηκε εκ των προτέρων και ότι ο καταναλωτής δεν είχε επομένως καμία επιρροή στο περιεχόμενό του, και ότι παρουσιάστηκε στον καταναλωτή υπό τη μορφή σύμβασης προσχώρησης - και, επομένως, δεν ήταν σε καμία περίπτωση δυνατή η ατομική διαπραγμάτευση του περιεχομένου του (άρθρο 3, παράγραφος 2 της οδηγίας 93/13). Μια τέτοια διαδικασία μετατοπίζει τον ρόλο του δικαστηρίου κυρίως στην εκτίμηση των συνεπειών των καταχρηστικών ρητρών της σύμβασης και καθιστά δυνατή την αποτελεσματική διεξαγωγή των διαδικασιών που κινούνται από τους καταναλωτές, υλοποιώντας κατ' αυτόν τον τρόπο την αρχή της αποτελεσματικότητας. Τρίτον, τα διευρυμένα αποτελέσματα των αποφάσεων του SOKiK που οδηγούν στην καταχώριση ρήτρας γενικών όρων στο μητρώο των ρητρών που έχουν κριθεί παράνομες είναι σύμφωνη με την αρχή της αποτελεσματικότητας. Χάρη σε αυτά, απλουστεύεται σημαντικά η πρακτική άσκηση των δικαιωμάτων των καταναλωτών. Ταυτόχρονα, επιτυγχάνεται το λεγόμενο αποτρεπτικό αποτέλεσμα, καθώς ο επαγγελματίας υφίσταται τις αρνητικές συνέπειες της συμπερίληψης της μη επιτρεπτής συμβατικής ρήτρας σε κάθε σύμβαση που συνάπτει με τον καταναλωτή. Συνεπώς, όσο περισσότερες συμβάσεις με καταχρηστικές συμβατικές ρήτρες έχει συνάψει ο επαγγελματίας, τόσο πιο σοβαρές είναι οι αρνητικές συνέπειες για αυτόν.

- 9 Όσον αφορά το **δεύτερο ερώτημα**, εάν δοθεί αρνητική απάντηση στο πρώτο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο θα πρέπει να εξετάσει αν οι προαναφερόμενες συμβατικές ρήτρες είναι καταχρηστικές. Καθοριστικής σημασίας εδώ είναι το άρθρο 10, παράγραφος 4, της σύμβασης, το οποίο προβλέπει ότι το δάνειο εξοφλείται σε PLN, αλλά ότι η εναγόμενη τράπεζα μετατρέπει τα ποσά σε CHF σύμφωνα με τη δική της τιμή πώλησης. Ανάλογες ή ακόμη και πανομοιότυπες συμβατικές ρήτρες θεωρούνται παγίως καταχρηστικές από τα εθνικά δικαστήρια. Ωστόσο, η σύμβαση που συνήψαν οι ενάγοντες με την εναγόμενη έχει ελαφρώς

διαφορετική δομή από τις περισσότερες συμβάσεις που συνδέονται με το CHF, καθόσον το άρθρο 24, παράγραφος 1, του κανονισμού (που τροποποιήθηκε από 1ης Ιουλίου 2009) προέβλεπε ευθύς εξαρχής τη δυνατότητα αποπληρωμής των δόσεων της πίστωσης σε CHF. Μολονότι είναι αληθές ότι, κατόπιν της τροποποίησης του κανονισμού από την εναγομένη τράπεζα από 1ης Ιουλίου 2009, όλοι οι δανειολήπτες είχαν τη δυνατότητα εξόφλησης των μηνιαίων δόσεων του δανείου απευθείας σε ξένο νόμισμα, εντούτοις γεγονός παραμένει ότι, υπό το πρίσμα των διατάξεων περί καταχρηστικών συμβατικών ρητρών, η εκτίμηση του καταχρηστικού ή μη χαρακτήρα συμβατικής ρήτρας πρέπει να πραγματοποιηθεί με βάση την κατάσταση ως είχε κατά τον χρόνο σύναψης της σύμβασης.

- 10 Η δυνατότητα αποπληρωμής των δόσεων δανείου συνδεόμενου με ξένο νόμισμα απευθείας στο νόμισμα αυτό είναι ουσιώδης για την εκτίμηση του κατά πόσον οι περιλαμβανόμενες στη σύμβαση ρήτρες μετατροπής (άρθρο 10, παράγραφος 4) είναι καταχρηστικές. Στην περίπτωση συμβάσεων που επιτρέπουν την αποπληρωμή των δόσεων του δανείου σε CHF, ο δανειολήπτης μπορεί να αγοράζει εκ των προτέρων CHF σε ανταλλακτήριο συναλλάγματος και να εξοφλεί τις δόσεις του δανείου κάθε φορά σε αυτό ακριβώς το νόμισμα. Επομένως, εφόσον θα το επιθυμούσε ο δανειολήπτης, θα μπορούσε να πληρώσει όλες τις δόσεις του δανείου σε CHF και η τράπεζα δεν θα είχε δυνατότητα να επηρεάσει το ποσό της εκπληρούμενης από αυτόν παροχής. Το ζήτημα αν θα εφαρμοστεί το άρθρο 10, παράγραφος 4 της δανειακής σύμβασης εναπόκειται σε αυτή την περίπτωση εξ ολοκλήρου στη διακριτική ευχέρεια των δανειοληπτών. Ενόψει αυτού, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν το ανωτέρω ερώτημα έχει σημασία για την εκτίμηση του κατά πόσον το άρθρο 10, παράγραφος 4, της σύμβασης πίστωσης έχει καταχρηστικό χαρακτήρα. Στη νομολογία των εθνικών δικαστηρίων δεν υπάρχει ομοφωνία επ' αυτού. Έτσι, το Sąd Najwyższy (Ανώτατο Δικαστήριο) έχει κρίνει ότι δεν είναι σε καμία περίπτωση καταχρηστικές οι ρήτρες μιας σύμβασης ενυπόθηκου δανείου, το οποίο θα μπορούσε -ανάλογα με τη βούληση του καταναλωτή- να εκταμιευθεί και να εξοφληθεί τόσο σε CHF όσο και σε PLN, με τη χρήση του πίνακα συναλλαγματικών ισοτιμιών της τράπεζας. Η απόφαση για εκταμίευση του δανείου και αποπληρωμή του σε PLN είναι αποκλειστικά δική του απόφαση και δεν θα μπορούσε να αλλάξει τη φύση του δανείου. Επομένως, δεν μπορεί να υποστηριχθεί ότι η μη εξόφληση σε CHF πληροί τις προϋποθέσεις του άρθρου 385¹ § 1 του Αστικού Κώδικα και καθιστά την επίμαχη διάταξη ανενεργή³. Από την άλλη πλευρά, υπάρχει μια διαφορετική άποψη στην εθνική νομολογία, σύμφωνα με την οποία ο καταχρηστικός χαρακτήρας συμβατικής ρήτρας δεν εξαλείφεται απλώς και μόνον επειδή ο καταναλωτής δεν πρέπει να τη χρησιμοποιήσει. Ειδικότερα, η επιλογή του καταναλωτή μεταξύ δύο δυνατοτήτων δεν μπορεί να ισοδυναμεί με επιλογή μεταξύ μιας δυνατότητας που ενέχει κατάχρηση και μιας δυνατότητας που δεν ενέχει κατάχρηση. Κατά τη γνώμη του SOKiK, πρόκειται επομένως για μια επιλογή μεταξύ μιας δυνητικά ακριβότερης αλλά πιο βολικής επιλογής και μιας

³ Βλ. απόφαση του Sąd Najwyższy (Ανωτάτου Δικαστηρίου) της 9ης Οκτωβρίου 2020, III CSK 99/18.

φθηνότερης επιλογής, η οποία όμως απαιτεί τη δραστηριοποίηση του ίδιου του καταναλωτή. Όλες οι ρήτρες της σύμβασης και του κανονισμού πρέπει να είναι σύμφωνες με τα χρηστά ήθη και να μην θίγουν τα συμφέροντα του καταναλωτή⁴. Κάθε εναλλακτική επιλογή θα πρέπει να συνάδει με τη νομοθεσία για την προστασία των καταναλωτών. Η παραδοχή ότι μια καταχρηστική ρήτρα είναι τέτοια σε όλες τις περιπτώσεις, ακόμη και όταν ο καταναλωτής μπορεί να επιλέξει τη μη εφαρμογή της, συνάδει με τον σκοπό της οδηγίας 93/13, η οποία αποβλέπει στο να αποθαρρύνει τους επαγγελματίες από τη χρήση καταχρηστικών συμβατικών ρητρών. Η αντίθετη άποψη θα μπορούσε ακόμη και να παροτρύνει τους επαγγελματίες να καταρτίζουν τις συμβάσεις τους κατά τρόπο που να παρέχει τη δυνατότητα επιλογής μεταξύ θεμιτών και καταχρηστικών ρητρών. Οι επαγγελματίες που καταρτίζουν τέτοιες συμβάσεις θα μπορούσαν εύκολα να απαλλαγούν από την ευθύνη έναντι των καταναλωτών, επισημαίνοντας ότι οι καταναλωτές θα μπορούσαν να έχουν επιλέξει την εφαρμογή των θεμιτών συμβατικών ρητρών.

- 11 Επειδή από τα ανωτέρω συνάγεται ότι ούτε το εθνικό δίκαιο ούτε η νομολογία των εθνικών δικαστηρίων επιλύουν το τιθέμενο πρόβλημα, ανακύπτει η ανάγκη παραπομπής του ζητήματος στο Δικαστήριο. Η ανάλυση της μέχρι τούδε νομολογίας του Δικαστηρίου οδηγεί στο συμπέρασμα ότι το θέμα αυτό δεν έχει ακόμη εξεταστεί από το Δικαστήριο. Ωστόσο, το Δικαστήριο έχει αποφανθεί στο παρελθόν επί παρεμφερών ζητημάτων. Η απόφαση της 27ης Ιανουαρίου 2021 είναι ιδιαίτερα αξιοσημείωτη επί του ζητήματος αυτού, καθώς διαπιστώνει ότι «[τ]ο άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 ορίζει ειδικότερα ότι ο καταχρηστικός χαρακτήρας μιας συμβατικής ρήτρας εκτιμάται λαμβανομένης υπόψη της φύσεως των αγαθών ή των υπηρεσιών που αποτελούν το αντικείμενο της οικείας συμβάσεως και όλων των περιστάσεων που περιέβαλαν τη σύναψη της εν λόγω συμβάσεως, καθώς και όλων των άλλων ρητρών της εν λόγω συμβάσεως ή άλλης συμβάσεως από την οποία αυτή εξαρτάται. Από τη διάταξη αυτή, καθώς και από το άρθρο 3 της οδηγίας αυτής, όπως ερμηνεύονται από το Δικαστήριο, απορρέει ότι η εκτίμηση του καταχρηστικού χαρακτήρα μιας συμβατικής ρήτρας πρέπει να διενεργείται σε συνάρτηση με την ημερομηνία συνάψεως της οικείας συμβάσεως (πρβλ. απόφαση της 9ης Ιουλίου 2020, *Ibercaja Banco*, C- 452/18, EU:C:2020:536, σκέψη 48). Πράγματι, κατά πάγια νομολογία, οι περιστάσεις περί των οποίων κάνει λόγο το άρθρο 4, παράγραφος 1, της ως άνω οδηγίας είναι εκείνες τις οποίες μπορούσε να γνωρίζει ο επαγγελματίας κατά τον χρόνο συνάψεως της συμβάσεως και οι οποίες μπορούσαν να επηρεάσουν τη μεταγενέστερη εκτέλεσή της, δεδομένου ότι μια συμβατική ρήτρα μπορεί να ενέχει ανισορροπία μεταξύ των συμβαλλομένων μερών η οποία εκδηλώνεται μόνον κατά την εκτέλεση της συμβάσεως [...]. Ως εκ τούτου, από τη νομολογία αυτή προκύπτει ότι, κατ' εφαρμογήν της οδηγίας 93/13, στο πλαίσιο της εκτιμήσεως του καταχρηστικού χαρακτήρα μιας ρήτρας, το εθνικό δικαστήριο πρέπει να λαμβάνει ως βάση αποκλειστικά την ημερομηνία συνάψεως της οικείας

⁴ Βλ. απόφαση του Sąd Apelacyjny w Warszawie (Εφετείου Βαρσοβίας, Πολωνία) της 13.12.2017. VII ACa 1036/17

συμβάσεως και να εκτιμά, υπό το πρίσμα του συνόλου των περιστάσεων που περιβάλλουν την εν λόγω σύναψη, αν η ρήτρα ενείχε, αυτή καθαυτήν, ανισορροπία μεταξύ των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των συμβαλλομένων μερών προς όφελος του επαγγελματία. Μια τέτοια εκτίμηση μπορεί μεν να λαμβάνει υπόψη την εκτέλεση της συμβάσεως, δεν μπορεί όμως, σε καμία περίπτωση, να εξαρτάται από την επέλευση μεταγενέστερων της συνάψεως της συμβάσεως συμβάντων που είναι ανεξάρτητα της βουλήσεως των συμβαλλομένων μερών. Επομένως, καίτοι είναι αναμφισβήτητο ότι, σε ορισμένες περιπτώσεις, η ανισορροπία περί της οποίας γίνεται λόγος στο άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 μπορεί να εκδηλώνεται μόνο κατά τη διάρκεια της εκτελέσεως της συμβάσεως, πρέπει να εξακριβώνεται κατά πόσον, ήδη από την ημερομηνία συνάψεως της συμβάσεως αυτής, οι ρήτρες της συμβάσεως ενέχουν τέτοια ανισορροπία, τούτο δε έστω και αν η ανισορροπία θα μπορεί να ανακύψει μόνο σε περίπτωση επελεύσεως ορισμένων περιστάσεων ή έστω και αν, υπό άλλες περιστάσεις, οι ρήτρες αυτές θα μπορούσαν να αποβούν ακόμα και επωφελείς για τον καταναλωτή. Αφενός, η αντίστροφη συλλογιστική θα ισοδυναμούσε με το να εξαρτάται η εκτίμηση του καταχρηστικού χαρακτήρα μιας ρήτρας από τις συνθήκες υπό τις οποίες διεξάγεται η εκτέλεση της συμβάσεως και από τις ενδεχόμενες μελλοντικές εξελίξεις των περιστάσεων που ασκούν επιρροή επ' αυτής, ούτως ώστε οι επαγγελματίες να έχουν τη δυνατότητα να κερδοσκοπούν στο πλαίσιο της εν λόγω εκτελέσεως και των εξελίξεων αυτών, καθώς και να περιλαμβάνουν στις συμβάσεις τους μια ενδεχομένως καταχρηστική ρήτρα, στηριζόμενοι στο ότι, υπό ορισμένες περιστάσεις, η ρήτρα αυτή δεν θα εμπίπτει στον χαρακτηρισμό της καταχρηστικής ρήτρας. Αφετέρου, πρέπει να υπομνησθεί ότι το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 προβλέπει ότι οι καταχρηστικές ρήτρες δεν δεσμεύουν τους καταναλωτές και πρέπει επομένως να θεωρούνται ως ουδέποτε συναφθείσες. Αν όμως η εκτίμηση του καταχρηστικού χαρακτήρα μιας ρήτρας μπορούσε να εξαρτάται από την επέλευση μεταγενεστέρων της συνάψεως της συμβάσεως περιστάσεων ανεξαρτήτων της βουλήσεως των συμβαλλομένων μερών, το εθνικό δικαστήριο θα μπορούσε να περιοριστεί στο να μην εφαρμόσει την επίμαχη ρήτρα μόνο για τα διαστήματα αυτά κατά τα οποία η εν λόγω ρήτρα θα πρέπει να χαρακτηριστεί καταχρηστική.» Δεδομένου ότι η δυνατότητα του καταναλωτή να επιλέξει ποια από τις δύο συμβατικές ρήτρες θα εφαρμοστεί συνιστά ακριβώς περίσταση επερχόμενη μετά τη σύναψη της σύμβασης και εξαρτάται από τη βούληση του καταναλωτή, η παρατιθέμενη νομολογία δεν αίρει τις αμφιβολίες που εκφράζονται με το παρόν προδικαστικό ερώτημα.

- 12 Όσον αφορά το **τρίτο ερώτημα**, πρέπει να τονιστεί ότι το ζήτημα των υποχρεώσεων πληροφόρησης που επιβάλλονται στους επαγγελματίες (συμπεριλαμβανομένων των τραπεζών) και της επιβάρυνσης των δανειοληπτών με τον συναλλαγματικό κίνδυνο αποτέλεσε αντικείμενο ανάλυσης από το Δικαστήριο, επί παραδείγματι στις αποφάσεις RWE Vertrieb και Kásler, όπου επισημάνθηκε ότι «η πληροφόρηση, πριν τη σύναψη της συμβάσεως, σχετικά με τους συμβατικούς όρους και τις συνέπειες της εν λόγω συνάψεως είναι ουσιώδους σημασίας για τους καταναλωτές. Βάσει ιδίως της πληροφόρησης αυτής ο

καταναλωτής αποφασίζει αν επιθυμεί να δεσμεύεται από τους όρους που έχει προδιατυπώσει ο επαγγελματίας.»⁵

- 13 Στη συνέχεια, με τις αποφάσεις της στις υποθέσεις *Andriiciuc* και *OTP*, το Δικαστήριο έκρινε ότι «αφενός, ο καταναλωτής πρέπει να ενημερωθεί με σαφήνεια για το ότι, συνάπτοντας σύμβαση δανείου σε ξένο νόμισμα, εκτίθεται σε ορισμένο συναλλαγματικό κίνδυνο στον οποίο ενδέχεται να δυσκολευτεί να αντεπεξέλθει οικονομικά σε περίπτωση υποτιμήσεως του νομίσματος στο οποίο εισπράττει τα εισοδήματά του. Αφετέρου, ο επαγγελματίας, εν προκειμένω η τράπεζα, πρέπει να εκθέτει τις δυνητικές διακυμάνσεις των συναλλαγματικών ισοτιμιών και τους κινδύνους που ενέχει η σύναψη δανείου σε ξένο νόμισμα, ιδίως στην περίπτωση που ο δανειολήπτης καταναλωτής δεν εισπράττει τα εισοδήματά του στο εν λόγω ξένο νόμισμα. Επομένως, στο αιτούν δικαστήριο εναπόκειται να διερευνήσει εάν ο επαγγελματίας παρέσχε στους καταναλωτές κάθε αναγκαία πληροφορία ώστε να έχουν τη δυνατότητα να αξιολογήσουν τις οικονομικές συνέπειες μιας ρήτρας, όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης, στις οικονομικές τους υποχρεώσεις. Κατόπιν των ανωτέρω, στο δεύτερο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13 έχει την έννοια ότι η απαίτηση μια συμβατική ρήτρα να είναι διατυπωμένη κατά τρόπο σαφή και κατανοητό επιτάσσει, στις περιπτώσεις συμβάσεων δανείου, τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα να παρέχουν στους δανειολήπτες επαρκή πληροφόρηση ώστε αυτοί να είναι σε θέση να λαμβάνουν συνετές και εμπειριστατωμένες αποφάσεις. Συναφώς, η απαίτηση αυτή συνεπάγεται ότι ρήτρα βάσει της οποίας η εξόφληση του δανείου πρέπει να γίνει στο ίδιο ξένο νόμισμα με εκείνο στο οποίο αυτό συνομολογήθηκε πρέπει να γίνεται κατανοητή από τον καταναλωτή τόσο από τυπικής και γραμματικής απόψεως όσο και ως προς το συγκεκριμένο αποτέλεσμά της, υπό την έννοια ότι ο μέσος καταναλωτής, ο οποίος έχει τη συνήθη πληροφόρηση και είναι ευλόγως επιμελής και ενημερωμένος, δύναται όχι μόνο να γνωρίζει το ενδεχόμενο ανατιμήσεως ή υποτιμήσεως του ξένου νομίσματος στο οποίο έχει συναφθεί το δάνειο, αλλά επίσης να αξιολογεί τις δυνητικά σημαντικές οικονομικές συνέπειες μιας τέτοιας ρήτρας στις οικονομικές του υποχρεώσεις. Στο εθνικό δικαστήριο εναπόκειται να προβεί στους αναγκαίους σχετικούς ελέγχους.»⁶

- 14 Τέλος, στην απόφαση στην υπόθεση *BNP Paribas Personal Finance*, το Δικαστήριο έκρινε ότι «[ό]σον αφορά τις συνομολογηθείσες σε ξένο νόμισμα συμβάσεις δανείου, όπως οι επίμαχες στις υποθέσεις της κύριας δίκης, διαπιστώνεται, πρώτον, ότι, για τους σκοπούς της εν λόγω εκτιμήσεως, είναι κρίσιμη κάθε πληροφορία που παρέχεται από τον επαγγελματία και αποσκοπεί στην ενημέρωση του καταναλωτή σχετικά με τη λειτουργία του συναλλαγματικού μηχανισμού και τον συνδεδεμένο με αυτόν κίνδυνο. Αποτελούν στοιχεία

⁵ Βλ. αποφάσεις του Δικαστηρίου της 21ης Μαρτίου 2013, *RWE Vertrieb*, C-92/11, σκέψη 44, και της 30ής Απριλίου 2014, *Kásler*, C-26/13, σκέψη 70.

⁶ Βλ. αποφάσεις του Δικαστηρίου της 20ης Σεπτεμβρίου 2017, *Andriiciuc*, C- 186/16, σκέψεις 50 και 51, και της 20ής Σεπτεμβρίου 2018, *OTP Bank*, C-51/17, σκέψεις 74 και 78.

ιδιαίτερης σημασίας οι διευκρινίσεις σχετικά με τους κινδύνους που διατρέχει ο δανειολήπτης σε περίπτωση σημαντικής υποτιμήσεως της αξίας του νομίμου νομίσματος του κράτους μέλους κατοικίας του και τυχόν αυξήσεως του επιτοκίου του ξένου νομίσματος. [...] Εκ των ανωτέρω προκύπτει ότι, προκειμένου να τηρηθεί η απαίτηση περί διαφάνειας, οι πληροφορίες που παρέχει ο επαγγελματίας πρέπει να παρέχουν στον μέσο καταναλωτή, ο οποίος έχει τη συνήθη πληροφόρηση και είναι ευλόγως προσεκτικός και ενημερωμένος, τη δυνατότητα όχι μόνο να αντιληφθεί ότι, ανάλογα με τις διακυμάνσεις της συναλλαγματικής ισοτιμίας, η εξέλιξη της ισοτιμίας μεταξύ του λογιστικού νομίσματος και του νομίσματος πληρωμής ενδέχεται να έχει δυσμενείς συνέπειες για τις χρηματοοικονομικές του υποχρεώσεις, αλλά και να κατανοήσει, στο πλαίσιο της συνάψεως δανείου συνομολογημένου σε ξένο νόμισμα, τον πραγματικό κίνδυνο τον οποίο διατρέχει από τη σύμβαση καθ' όλη τη διάρκεια της, στην περίπτωση σημαντικής υποτιμήσεως του νομίσματος στο οποίο λαμβάνει τα εισοδήματά του σε σχέση με το λογιστικό νόμισμα. Στο πλαίσιο αυτό, πρέπει να διευκρινιστεί ότι οι αριθμητικές προσομοιώσεις, όπως αυτές που περιλαμβάνονται σε ορισμένες επίμαχες στην κύρια δίκη προσφορές δανείου, μπορούν να αποτελέσουν χρήσιμο πληροφοριακό στοιχείο, εφόσον στηρίζονται σε επαρκή και ακριβή στοιχεία και εφόσον περιέχουν αντικειμενικές εκτιμήσεις που παρέχονται κατά τρόπο σαφή και κατανοητό στον καταναλωτή. Μόνον υπό τις συνθήκες αυτές οι εν λόγω προσομοιώσεις μπορούν να παράσχουν στον επαγγελματία τη δυνατότητα να επιστήσει την προσοχή του οικείου καταναλωτή στον κίνδυνο των αρνητικών, δυνητικά σημαντικών, συνεπειών των επίμαχων συμβατικών ρητρών. Πάντως, όπως κάθε άλλη πληροφορία σχετική με το περιεχόμενο της αναληφθείσας εκ μέρους του καταναλωτή δεσμεύσεως, οι προσομοιώσεις με αριθμητικά στοιχεία πρέπει να συμβάλλουν στην κατανόηση εκ μέρους του καταναλωτή του πραγματικού περιεχομένου του μακροπρόθεσμου κινδύνου που συνδέεται με τις ενδεχόμενες διακυμάνσεις των συναλλαγματικών ισοτιμιών και, ως εκ τούτου, των κινδύνων που είναι συμφυείς με τη σύναψη συμβάσεως δανείου συνομολογηθείσας σε ξένο νόμισμα. Επομένως, στο πλαίσιο συμβάσεως δανείου συνομολογηθείσας σε ξένο νόμισμα η οποία εκθέτει τον καταναλωτή σε συναλλαγματικό κίνδυνο, η απαίτηση περί διαφάνειας δεν πληρούται με την παροχή στον εν λόγω καταναλωτή πληροφοριών, ακόμη και πολυάριθμων, αν οι πληροφορίες αυτές στηρίζονται στην υπόθεση ότι η ισοτιμία μεταξύ του λογιστικού νομίσματος και του νομίσματος πληρωμής θα παραμείνει σταθερή καθ' όλη τη διάρκεια ισχύος της οικείας συμβάσεως. Τούτο ισχύει ιδίως όταν ο καταναλωτής δεν ενημερώνεται από τον επαγγελματία για το γενικότερο οικονομικό πλαίσιο που ενδέχεται να έχει επιπτώσεις στις διακυμάνσεις των συναλλαγματικών ισοτιμιών, με αποτέλεσμα ο καταναλωτής να μην είναι σε θέση να κατανοήσει επακριβώς τις δυνητικά σοβαρές συνέπειες της συνάψεως συμβάσεως δανείου σε ξένο νόμισμα επί της χρηματοοικονομικής του καταστάσεως. Δεύτερον, μεταξύ των κρίσιμων στοιχείων για την εκτίμηση που εκτίθεται στη σκέψη 67 της παρούσας αποφάσεως περιλαμβάνεται και η φρασεολογία που χρησιμοποιεί το χρηματοπιστωτικό ίδρυμα στα προσυμβατικά και στα συμβατικά έγγραφα. Ειδικότερα, η έλλειψη όρων ή διευκρινίσεων που να προειδοποιούν ρητώς τον δανειολήπτη για την ύπαρξη ειδικών κινδύνων

συνδεδεμένων με συμβάσεις δανείου συνομολογηθείσες σε ξένο νόμισμα δύναται να επιβεβαιώσει ότι δεν πληρούνται η απαίτηση διαφάνειας, όπως προκύπτει ιδίως από το άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13».⁷

- 15 Μια τράπεζα που προσφέρει σε καταναλωτή δάνειο συνδεδεμένο με ξένο νόμισμα θα πρέπει, στο πλαίσιο της υποχρέωσης ενημέρωσης του καταναλωτή σχετικά με τον συναλλαγματικό κίνδυνο που αυτός αναλαμβάνει, να παράσχει στον οικείο καταναλωτή τουλάχιστον πληροφορίες σχετικές με τη μέχρι πρότινος διαμόρφωση της συναλλαγματικής ισοτιμίας του εγχώριου νομίσματος έναντι του ξένου νομίσματος για αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα καθώς και να του παρουσιάσει μια προσομοίωση από την οποία να προκύπτει με ποιον τρόπο θα μπορούσε να μεταβληθεί το ποσό των δόσεων του δανείου και το ποσό της πιστωτικής οφειλής σε περίπτωση μείωσης της αξίας του εγχώριου νομίσματος έναντι του ξένου νομίσματος. Το ζήτημα που πρέπει να επιλυθεί είναι αν οι ανωτέρω υποχρεώσεις πληροφόρησης της τράπεζας ισχύουν και έναντι καταναλωτή ο οποίος, λόγω της εκπαίδευσης ή της επαγγελματικής του πείρας, διαθέτει ήδη τις εν λόγω πληροφορίες.
- 16 Σύμφωνα με το αιτούν δικαστήριο, η τράπεζα δεν εκπλήρωσε τις απαιτήσεις πληροφόρησης έναντι του ενάγοντος. Διαφορετική είναι η κατάσταση της ενάγουσας, η οποία κατά τη σύναψη της σύμβασης είχε επαγγελματικά προσόντα υψηλού επιπέδου και πείρα λόγω της εργασίας της στην εναγόμενη τράπεζα. Παραδέχτηκε επίσης ότι γνώριζε την προσφορά της τράπεζας και ότι είχε επίγνωση του συναλλαγματικού κινδύνου που προέκυπτε από το συνδεδεμένο με ξένο νόμισμα δάνειο που της είχε χορηγηθεί. Ως εκ τούτου, το δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί αν το άρθρο 3, παράγραφος 1, και το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 απαιτούν από τον επαγγελματία, όταν ενημερώνει τον καταναλωτή για τα ουσιώδη χαρακτηριστικά της σύμβασης, να χρησιμοποιεί ως αντικειμενικό πρότυπο τον μέσο καταναλωτή ή αν πρέπει να λαμβάνει υπόψη και τα ατομικά χαρακτηριστικά του συγκεκριμένου προσώπου.
- 17 Η απάντηση στο ανωτέρω ερώτημα είναι ουσιώδης για την επίλυση της υπό κρίση υπόθεσης. Η διαπίστωση ότι ο επαγγελματίας έχει την υποχρέωση να παρέχει σε κάθε καταναλωτή πλήρη και κατανοητή πληροφόρηση σχετικά με τα χαρακτηριστικά της σύμβασης (ιδίως σχετικά με τους κινδύνους που συνεπάγεται η σύναψη της σύμβασης) μπορεί να σημαίνει ότι η ενημέρωση που παρέσχε εν προκειμένω η εναγόμενη τράπεζα στους δύο ενάγοντες ήταν ανεπαρκής, με αποτέλεσμα οι συμβατικές ρήτρες να είναι ασαφείς και καταχρηστικές ως προς αμφοτέρους τους ενάγοντες. Αντιθέτως, αν γίνει δεκτό ότι η έκταση των υποχρεώσεων πληροφόρησης εκ μέρους του επαγγελματία πρέπει να προσαρμόζεται στον εκάστοτε καταναλωτή ενδέχεται να οδηγήσει στην εκτίμηση ότι οι αναλυθείσες συμβατικές ρήτρες ήταν δυσνόητες και καταχρηστικές μόνο σε σχέση με τον ενάγοντα.

⁷ Βλ. απόφαση του Δικαστηρίου της 10ης Ιουνίου 2021, BNP Paribas Personal Finance, C-776/19 έως C-782/19, σκέψεις 69, 72 έως 75.

- 18 Όσον αφορά το τελευταίο, **τέταρτο προδικαστικό ερώτημα**, το οποίο προκύπτει, τρόπον τινά, από το τρίτο ερώτημα, λόγω της ευνοϊκότερης πραγματικής κατάστασης της ενάγουσας σε σύγκριση με τον ενάγοντα (επίπεδο γνώσεων και εμπειρία), το αιτούν δικαστήριο εξετάζει το ενδεχόμενο να αποφανθεί ότι οι συμβατικές ρήτρες που επιβαρύνουν τους δανειολήπτες με τον συναλλαγματικό κίνδυνο και επιτρέπουν στην τράπεζα να καθορίζει ελεύθερα το ύψος της συναλλαγματικής ισοτιμίας ήταν καταχρηστικοί μόνον ως προς τον ενάγοντα, αλλά όχι ως προς την ενάγουσα. Αυτό θα σήμαινε ότι η σύμβαση πίστωσης είναι άκυρη μόνον κατά το μέρος που αφορά τον ενάγοντα (εξυπακουμένου ότι, δεδομένου ότι οι εν λόγω συμβατικές ρήτρες αναγνωρίζεται ότι καθορίζουν τις κύριες παροχές, η απάλειψή τους πρέπει να έχει ως αποτέλεσμα την ακυρότητα της σύμβασης). Μια τέτοια λύση είναι επιτρεπτή τόσο από το εθνικό δίκαιο όσο και από τη νομολογία των πολωνικών δικαστηρίων. Ωστόσο, τίθεται το ερώτημα της συμβατότητας της λύσης αυτής με τις διατάξεις της οδηγίας 93/13 (ιδίως με το άρθρο 6, παράγραφος 1 και με το άρθρο 7, παράγραφος 1). Αν γινόταν δεκτή η ως άνω εκτιθέμενη λύση, η οποία είναι αναμφίβολα ευνοϊκή για τον ενάγοντα, θα περιερχόταν ταυτοχρόνως η ενάγουσα σε ακόμη δυσμενέστερη θέση από ό,τι αν η σύμβαση ήταν έγκυρη στο σύνολό της ως προς αμφοτέρους τους ενάγοντες (στην τελευταία αυτή περίπτωση θα είχαν από κοινού και εις ολόκληρον ευθύνη έναντι της τράπεζας). Αυτό θα είχε ως αποτέλεσμα η ευθύνη για την τήρηση των υποχρεώσεων που απορρέουν από τη σύμβαση πίστωσης να βαρύνει εξ ολοκλήρου την ενάγουσα. Κατά συνέπεια, η εκ μέρους του ενάγοντος άσκηση των δικαιωμάτων που απορρέουν από την οδηγία 93/13 θα έχει αρνητικές συνέπειες για την ενάγουσα, γεγονός το οποίο θα ήταν ωστόσο αντίθετο προς τις διατάξεις της οδηγίας 93/13.
- 19 Μια εναλλακτική λύση συμβατή με την οδηγία 93/13 θα μπορούσε, κατά το αιτούν δικαστήριο, να συνίσταται στο να γίνει δεκτό ότι μια σύμβαση μπορεί είτε να κηρυχθεί άκυρη έναντι όλων των καταναλωτών είτε να μην κηρυχθεί καθόλου άκυρη. Ωστόσο, η λύση αυτή φαίνεται εσφαλμένη, καθώς θα σήμαινε ότι τα δικαιώματα που αντλεί από την οδηγία 93/13 ένας εκ των καταναλωτών θα περιορίζονταν αποκλειστικά και μόνο λόγω της διαφορετικής νομικής κατάστασης άλλου καταναλωτή που είναι συμβαλλόμενο μέρος της ίδιας σύμβασης. Στην περίπτωση αυτή, τα δικαιώματα του καταναλωτή έναντι του οποίου οι συμβατικές ρήτρες είναι καταχρηστικές θα καταργούνταν χωρίς νομική βάση στηριζόμενη στην οδηγία 93/13.
- 20 Η τρίτη πιθανή λύση βασίζεται σε ερμηνεία σύμφωνη με το δίκαιο της Ένωσης και έχει συμβιβαστικό χαρακτήρα. Τούτο ισοδυναμεί με κήρυξη της σύμβασης ως άκυρης ως προς τον ενάγοντα, με ταυτόχρονη μείωση του ποσού όλων των παροχών που απορρέουν από τη σύμβαση στο μισό. Κατά συνέπεια, ως συμβαλλόμενα μέρη της σύμβασης θα παραμένουν η ενάγουσα και η τράπεζα, ενώ αντιθέτως ο ενάγων δεν θα υποχρεούται να καταβάλει καμία δόση του δανείου και ταυτόχρονα θα έχει αξίωση να του επιστραφεί το μισό των δόσεων του δανείου που θα έχουν καταβληθεί μέχρι το σημείο εκείνο. Ο συμβιβαστικός χαρακτήρας της ανωτέρω λύσης έγκειται στο γεγονός ότι, αφενός, ικανοποιείται η απαίτηση του ενάγοντος χωρίς ταυτόχρονα να επιδεινώνεται η νομική κατάσταση

της ενάγουσας. Ωστόσο, η λύση αυτή εγείρει προβληματισμό υπό το πρίσμα του άρθρου 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, λόγω παρέμβασης του δικαστηρίου στο περιεχόμενο της σύμβασης, παρέμβασης η οποία υπερακοντίζει την κήρυξη των καταχρηστικών συμβατικών ρητρών ως μη υφιστάμενων.

- 21 Σύμφωνα με μια τέταρτη λύση, η οποία είναι ευνοϊκή μεν για τον καταναλωτή, αλλά δημιουργεί αμφιβολίες υπό το πρίσμα της αρχής της ασφάλειας δικαίου, ο καταχρηστικός χαρακτήρας των ρητρών έναντι ενός μόνον εκ των καταναλωτών συνεπάγεται την ακυρότητα της σύμβασης στο σύνολό της. Η λύση αυτή αποκλείει τα προβλήματα των τριών λύσεων που περιγράφηκαν παραπάνω. Σε αυτή την περίπτωση, ικανοποιούνται οι αξιώσεις όλων των καταναλωτών, δεδομένου ότι αυτοί ζητούν από κοινού να κηρυχθεί άκυρη η σύμβαση, αποδεχόμενοι τις εντεύθεν απορρέουσες συνέπειες. Σε περίπτωση που γινόταν δεκτή η λύση αυτή, το αιτούν δικαστήριο θα δεχόταν στο σύνολό του το επικουρικό αίτημα των εναγόντων. Κατά την άποψη του αιτούντος δικαστηρίου, η λύση αυτή είναι η βέλτιστη και εξασφαλίζει σε αμφοτέρους τους ενάγοντες την προστασία που χορηγεί η οδηγία 93/13.
- 22 Ως εκ τούτου, το αιτούν δικαστήριο προτείνει να δοθεί καταφατική απάντηση στα τρία πρώτα ερωτήματα. Ωστόσο, όσον αφορά το τέταρτο ερώτημα, το δικαστήριο προτείνει να δοθεί η απάντηση ότι η διαπίστωση ότι μια συμβατική ρήτρα είναι καταχρηστική ως προς έστω και έναν εκ των καταναλωτών που έχουν συνάψει σύμβαση με έναν επαγγελματία συνεπάγεται κατ' ανάγκην ότι η ρήτρα αυτή είναι καταχρηστική και ως προς όλα τα λοιπά μέρη της σύμβασης και ότι, αν η σύμβαση δεν μπορεί να εκτελεστεί χωρίς την επίμαχη ρήτρα, τότε είναι άκυρη ως προς όλα τα μέρη της.